

Srednja škola Ivanec
Povijest

Melani Galić

**PREDROMANIČKO CRKVENO
GRADITELJSTVO NA HRVATSKOM
PROSTORU**

SEMINARSKI RAD

Mentorica: Petra Svetec, prof.

Lepoglava, svibanj 2020.

Sadržaj

1. UVOD.....	3
2. PREDROMANIKA	4
3.1. Istarsko područje	6
3.1.1. Crkva sv. Sofije u Dvigradu	6
3.1.2. Novigradska katedrala	7
3.2. Kninsko područje	7
3.2.1. Crkva Sv. Spasa na vrelu Cetine	8
3.3. Zadarsko područje	8
3.3.1. Crkva sv. Donata u Zadru.....	9
3.3.2. Crkva Sv. Križa u Ninu	10
3.4. Splitsko područje.....	11
3.4.1. Crkva sv. Trojice	11
3.5. Dubrovačko područje	12
3.5.1. Crkva sv. Mihajla u Stonu	12
4. ZAKLJUČAK.....	14
5. LITERATURA	15
6. LISTIĆ ZA SAMOVREDNOVANJE.....	18
7. POPIS PRILOGA	19

1. UVOD

Rad donosi pregled predromaničkog crkvenog graditeljstva na hrvatskom prostoru, a rezultat je istraživačkog projekta iz nastave Povijesti provedenog u travnju i svibnju 2020. godine. Istraživanje je ponajprije utemeljeno na proučavanju dostupnih internetskih izvora o posebnostima hrvatskoga predromaničkoga crkvenoga graditeljstva, kao i vlastitih zaključaka. Sve su informacije u radu preuzete iz pažljivo odabranih i pouzdanih internetskih izvora

Sadržaj rada organiziran je u dva glavna poglavlja unutar kojih se nalazi pet manjih jedinica te sedam potpoglavlja. U prvom poglavlju opisane su najvažnije karakteristike predromaničkog razdoblja. Stječe se uvid u različite povijesne i regionalne nazive za predromaniku. Drugo poglavlje pod nazivom *Hrvatsko predromaničko graditeljstvo* stavlja naglasak na definiranju vremena i prostora pojave predromanike na hrvatskom području te dubljem osvrtu na graditeljski aspekt.

Rad je zatim podijeljen na točno definirana područja u kojima je pravac bio najistaknutiji, a u sedam narednih potpoglavlja istaknula sam najvažnije crkve koje su smještene na tim područjima. Crkvama sam analizirala način gradnje, istaknula bitne značajke te im pridodala važnost i značenje u prošlosti i danas. Cilj je rada ukazati na važnost sakralne arhitekture hrvatskoga prostora u razdoblju predromanike, kao i na kontinuirani razvoj svijesti o njezinom značenju.

2. PREDROMANIKA

Seoba barbarskih naroda u potpunosti je uništila gradski način života. Nakon što su se pripadnici nomadskih barbarskih plemena naselili na tlu nekadašnjeg Rimskog Carstva, prešli su na sjedilački način života, počeli se baviti poljoprivredom te su prihvatili kršćanstvo kao glavnu religiju. Ta su turbulentna zbivanja dovela do promjena u umjetnosti, što je za posljedicu imalo nastanak tzv. *barbarske umjetnosti* ili *predromanike*.

Pojam *predromanike* podrazumijeva sva umjetnička ostvarenja Gota, Franaka, Langobarda, Slavena, Kelta i ostalih pokrštenih naroda ranoga srednjega vijeka.¹ Predromanički se stil razvio na području oko Sredozemnog mora te je trajao od druge polovice 8. st. pa sve do kraja 10. st.² Tijekom gotovo puna četiri stoljeća predromanike, došlo je do prožimanja i stapanja klasičnih antičkih kulturnih elemenata povezanih kršćanskim svjetonazorom.³ Karakteristike ovoga razdoblja u potpunoj su suprotnosti s romaničkim razdobljem pa tako predromanička arhitektura ne ističe red i jasnoću u tolikoj mjeri kao romanička. „Vanjski oblik predromaničke građevine ne mora se nužno poklapati s unutarnjim, drugim riječima: ljuska se ne podudara s prostorom, promatrajući trup ne možemo pouzdano odrediti oblik unutrašnjosti“ (Krištić 2016: 4).

Različite europske zemlje imaju i različit pogled na predromaniku, stoga je ona stekla različite povijesne i regionalne nazive poput vizigotska, asturska ili mozarapska umjetnost u Španjolskoj, ostrogotska ili langobardska u Italiji, merovinška, karolinška ili otonska na prostorima nekadašnje Franačke (Krištić 2016: 5). Predromanika se očituje u raznolikosti regionalnih i lokalnih obilježja „pa je svaki njen spomenik izvorno ostvarenje, mada uvijek plod zajedničkog duha vremena“.⁴

---

¹ Umjetnost od predromanike do gotike. *e-Sfera*. <http://online.fliphtml5.com/kzpyj/fdge/index.html>. Učitano 29. travnja 2020.

² Predromanika. *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje*. Leksikografski zavod „Miroslav Krleža“. <https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?ID=50077>. Učitano 29. travnja 2020.

³ Lencović, Hana. „Predromanika u Hrvatskoj.“ *Nova akropola*. 51. <https://nova-akropola.com/lijepe-umjetnosti/arhitektura/predromanika-u-hrvatskoj/>. Učitano 29. travnja 2020.

⁴ Lencović, Hana. „Predromanika u Hrvatskoj.“ *Nova akropola*. 51. <https://nova-akropola.com/lijepe-umjetnosti/arhitektura/predromanika-u-hrvatskoj/>. Učitano 29. travnja 2020.

3. HRVATSKO PREDROMANIČKO GRADITELJSTVO

Najvažniji i najbrojniji primjeri predromaničkog graditeljstva u Hrvatskoj smješteni su na priobalnom prostoru, od Kotora na jugu do Istre na sjeveru, dok su sjeverni i istočni dijelovi poprilično siromašni što se tiče predromaničkih građevina. „Razlog tome zacijelo je praksa izgradnje utvrđenja unutar kojih su podizane drvene nastambe, način koji se na kontinentalnim prostorima održao duboko u srednji vijek“ (Krišić 2016: 4). Kao dominantna grana graditeljstva ističe se crkveno ili sakralno graditeljstvo. Prema osnovnim tlocrtima, starohrvatske crkve bile su slične ostalim sakralnim građevinama u Europi u to vrijeme. Crkve su se, prema tlocrtu, u osnovi dijelile na centralne i longitudinalne.

U starohrvatskim crkvama uvelike možemo primijetiti odstupanja u gradnji, npr. krugovi su više nalik na elipsu, a kvadrati su nejednakih stranica i nepravilnih kutova. Iako se na početku smatralo da takva odstupanja proizlaze iz nesposobnosti graditelja, znanstveno je utvrđeno da ipak postoji „red u neredu“ te da se takve nepravilnosti često pojavljuju na sličnim mjestima i u jednakoj mjeri. Štoviše, sve su to bile svjesne namjere kojima su se u konačnici postigli željeni rezultati.⁵ U nastavku rada želja nam je upravo ukazati na značenje najvažnijih sačuvanih predromaničkih crkvi hrvatskoga obalnoga prostora kao neizostavnoga dijela crkvene arheološke baštine ovoga razdoblja.

---

⁵ Lencović, Hana. „Predromanika u Hrvatskoj.“ *Nova akropola*. 51. <https://nova-akropola.com/lijepe-umjetnosti/arhitektura/predromanika-u-hrvatskoj/>. Učitano 1. svibnja 2020.

3.1. Istarsko područje

Tijekom predromaničkoga razdoblja Istru zaposjedaju Franci. Istra koju su zatekli bila je pokrajina s gusto raspoređenim antičkim gradovima u kojima se prepoznaje neprekinut kontinuitet života. Karolinška arhitektura nastojala je obnoviti antičke i kasnoantičke stilove izgradnje, stoga je Istra kao takva bila velika inspiracija Karolinzima, budući da je kasnoantički stil gradnje već uvelike bio prisutan na tom području.⁶

3.1.1. Crkva sv. Sofije u Dvigradu

Važan povijesno-arheološki lokalitet Dvigrad činio je spoj dvaju gradova (Moncastella i Parentino) od kojih su danas vidljivi ostaci samo jednog – Moncastella. Najvišom središnjom točkom naselja dominira impozantna ruševina, crkva sv. Sofije. Dugoročnim istraživanjima utvrđeno je nekoliko građevinskih faza crkve.⁷ U najstarijoj fazi sačuvani su ostaci predromaničke jednobrodne crkve na mjestu današnjeg oltara. Potkraj 8. st. prostor se nadograđuje te dobiva tri upisane polukružne apside, a u istom razdoblju crkva se oslikava ciklusom fresaka Šarenoga Majstora. Tijekom 9. i 10. st. dograđuje se zvonik i kapela s južne strane, a crkva svoj potpuni izgled poprima u razdoblju romanike tijekom 13. st. Ispred crkve nalazio se glavni gradski trg koji je bio okružen gradskom palačom na istočnoj strani te prostorima koji su pripadali kaptolu na zapadnoj strani. Početkom 19. st. crkvi se srušio krov te je ona doživjela istu sudbinu poput Dvigrada. Iz crkve je nestala velika količina vrijednih dijelova poput kamenog sarkofaga, krstionica s pregradom na kojoj je bila uklesana godina 770., druga krstionica iz 13. st., oltar, kipovi te ostalih vrednota, dok se dio sačuvanih ostataka nalazi u Arheološkom muzeju Istre u Puli (Petrić 2015: 9).

---

⁶ Lencović, Hana. „Predromanika u Hrvatskoj.“ *Nova akropola*. 51. <https://nova-akropola.com/lijepe-umjetnosti/arhitektura/predromanika-u-hrvatskoj/>. Učitano 26. travnja 2020.

⁷ Crkva sv. Sofije u Dvigradu. <http://www.istria-culture.com/crkva-sv-sofije-u-dvigradu-i157>. Učitano 26. travnja 2020.

3.1.2. Novigradska katedrala

Na zapadnoj obali Istre smjestio se centar franačke uprave u Istri, grad Novigrad.⁸ Novigradska katedrala najvjerojatnije je sagrađena krajem 8. i početkom 9. st. u karolinško doba. Ispod novovjekovne površine zidova, nalazi se srednjovjekovna površina s tri prozora polukružnog nadvoja na sjevernom zidu crkve. Glavna posebnost crkve jest kripta koja je smještena ispod glavnog svetišta, a koja se smatra kopijom one u Akvileji. Stoga možemo pretpostaviti da je ona građena krajem 8. st. i početkom 9. st.⁹ Novigradsku kriptu zapravo čini dvorana na četiri stupa s križnim svodovima do koje su s bokova glavnoga broda vodila dva uska stepeništa. U kripti je pronađeno više od stotinu ulomaka s pleternim ukrasom koji imaju osobine skulpture s kraja 8. i početka 9. st. te se stilski podudaraju s prozorima na sjevernom zidu (Kos 2015: 35). Glavna namjena kripte bila je čuvanje groba i relikvija ranokršćanskog mučenika svetog Pelagija koji se prema legendi nije ni pod koju cijenu želio odreći svoje vjere.¹⁰ Za vrijeme posljednjih istraživanja i restauracije tijekom 1990-ih godina, u kripti su pronađeni brojni srednjovjekovni kameni spomenici koji se čuvaju u muzeju „Lapidarium“ (Kos 2015: 36).

3.2. Kninsko područje

Na području Knina najviše se ističe malo mjesto Biskupija u Kosovu polju kao nesumnjivo najbogatije i najpoznatije predromaničko arheološko nalazište u Hrvatskoj. „Biskupija se u prošlosti nazivala 'Pet crkva na Kosovi', a to se ime spominje i u hrvatskom prijevodu Ljetopisa popa Dukljanina, djelu koje je nastalo u drugoj polovici 12. st. i kojemu je u 15. st., kako se vjerovalo, nepoznati autor u slobodnom prijevodu pridodao legendu o smrti kralja Zvonimira.“ Postojanje velikog broja crkava u takvom malom prostoru svjedoči o dugoj vjerskoj tradiciji toga prostora, još iz ranokršćanskih vremena.¹¹

---

⁸ Novigrad. <http://revitas.org/hr/turisticki-itinerari/urbana-povijesna-sredista/novigrad,23/novigrad,68.html>. Učitano 26. travnja 2020.

⁹ Regan, Krešimir, Branko Nadilo. 2010. „Crkveno graditeljstvo. Preostale stare crkve u sjeverozapadnom dijelu Istre.“ *Građevinar*. 62: 1021–1033. <http://www.casopis-gradjevinar.hr/assets/Uploads/JCE-62-2010-11-07.PDF>. Učitano 27. travnja 2020.

¹⁰ *Znate li što je kripta?*. <https://www.coloursofistria.com/hr/destinacije/novigrad/kultura-umjetnost/znate-li-sto-je-kripta>. Učitano 26. travnja 2020.

¹¹ Regan, Krešimir, Branko Nadilo. 2008. „Crkveno graditeljstvo. Stare crkve u biskupiji pokraj Knina.“ *Građevinar*. 60: 559–568. <http://www.casopis-gradjevinar.hr/assets/Uploads/JCE-60-2008-06-06.pdf>. Učitano 29. travnja 2020.

3.2.1. Crkva Sv. Spasa na vrelu Cetine

Crkva, koja se nalazi u selu Cetinu na izvoru istoimene rijeke, predstavlja jednu od najbolje sačuvanih građevina u razdoblju hrvatske predromaničke sakralne arhitekture. Crkva je izgrađena za vrijeme vladavine kneza Branimira u zadnjoj četvrtini 9. st. te pripada jednobrodnom crkvama s longitudinalnim pravokutnim tlocrtom. Iako jednobrodna, crkva na istočnoj strani ima troapsidalno svetište, dvokatni *westwerk*¹² i visoki toranj. Posebna originalnost građevine jest u presvođivanju razmjerno velikih prostorija te u zamisli zvonika uvučenog u pročelje (Pelc 2010: 74). Zvonik se nalazio na ulaznoj zapadnoj strani kroz koji su vodile stube do galerije na prvom katu. Pretpostavka je da su s galerije lokalni moćnici sa svojim obiteljima pratili euharistijsko slavlje. Zidovima crkve s vanjskih bočnih strana prigrađene su podupirači koji su omogućili stabilnost građevine i zidova koji su nosili svod. Oko crkve je pronađeno oko tisuću grobova što je i najveće dosad poznato starohrvatsko groblje (Birina, Magaš i Šarlija 2019: 155).

3.3. Zadarsko područje

Zadar se po prvi put spominje u 9. st. pr. Kr. kao liburnijsko naselje. U 1. st. pr. Kr. Zadar je pripadao rimskoj koloniji, a već u 7. st. bio je glavni grad bizantskog temata¹³ Dalmacije. Početkom 9. st. je nakratko pao pod vlast Karolinga te je nakon 812. g. postao sjedištem biskupa Donata. Njegovo se ime kroz povijest mijenjalo u Iadera, Diadora, Zara pa sve do današnjeg naziva Zadar. Tijekom 10. i 11. st. vlast nad Zadrom pripala je hrvatskim vladarima.¹⁴

---

¹² Monumentalno zdanje na zapadnoj strani crkve uz glavni brod, neposredno povezano s prostorom crkve. *westwerk*. *Proleksis enciklopedija, mrežno izdanje*. <https://proleksis.lzmk.hr/57320/>. Učitano 5. svibnja 2020.

¹³ Teritorijalna vojna jedinica u vodstvu priora, tj. načelnika Zadra kojeg je birao puk. temat. *Hrvatski leksikon*. <https://www.hrleksikon.info/definicija/temat.html>. Učitano 5. svibnja 2020.

¹⁴ Lencović, Hana. „Predromanika u Hrvatskoj.“ *Nova akropola*. 51. <https://nova-akropola.com/lijepe-umjetnosti/arhitektura/predromanika-u-hrvatskoj/>. Učitano 26. travnja 2020.

3.3.1. Crkva sv. Donata u Zadru

Crkva predstavlja najsloženiju, najveću i najvrjedniju građevinu predromaničkog razdoblja na hrvatskom prostoru te jednu od najmonumentalnijih centralnih crkava iz karolinškog doba u Europi. U početku je bila posvećena Sv. Trojstvu, a sadašnje ime poprima tek od 15. st. po biskupu Donatu koji ju je najvjerojatnije dao sagraditi početkom 9. st. Spominje je i bizantski car Konstantin VII. Porfirogenet u svom slavnom djelu *De administrando imperio*. Novija istraživanja pokazala su da je crkva građena u dvije faze od kojih prva seže u sâm početak 13. st., a druga u 14. st. (Birin, Magaš i Šarlija 2019: 150). Crkva leži na temeljima nekadašnjeg antičkog rimskog foruma.¹⁵ Kružnog je tlocrta s tri potkovaste apside oko čijeg se središnjeg prostora ovija prstenasti brod s galerijom na katu. Stupovi i pilovi odvajaju središnji dio od kružnog vanjskog prstena unutrašnjosti crkve. Samu crkvu čine dvije koncentrične cilindrične zidne konstrukcije oko središnjeg kružnog prostora. Zbog toga se smatra da je crkva građena po uzoru na dvorsku kapelu Karla Velikog u Aachenu i na San Vitale u Ravenni pa su često prisutne razne usporedbe.¹⁶ Na zidovima s vanjske strane vidljive su lezene¹⁷ kao nezaobilazan arhitektonski ukras u predromaničkom i romaničkom razdoblju.¹⁸

Sveti Donat svojim dimenzijama i primjenom nadjačava sve slične građevine ranoga srednjeg vijeka na hrvatskom obalnom području (Jurković 2014: 241). Štoviše, Crkva je postala nezaobilazna turistička destinacija, a danas se njezin prostor zbog iznimnih akustičnih sposobnosti koristi za različite glazbene programe, primjerice „Glazbene večeri u sv. Donatu“.¹⁹

---

¹⁵ Sv. Donat. <https://amzd.hr/o-muzeju/sv-donat/>. Učitano 27. travnja 2020.

¹⁶ <http://arhitektonskerazglednice.com/crkva-sv-donata-zadru/>. Učitano 27. travnja 2020.

¹⁷ Vertikalna zidna istaka poput spljoštena pilastra bez baze i kapitela; služi kao pojačanje konstrukcije i kao ukras. lezena. 2020. *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje*. Leksikografski zavod „Miroslav Krleža“. <https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=36308>. Učitano 5. svibnja 2020.

¹⁸ *Predromanika*. <https://www.rudarska.hr/wp-content/uploads/2018/11/Predromanika-i-starohrvatska-umjetnost.pdf>. Učitano 27. travnja 2020.

¹⁹ *Punkufer*. <https://punkufer.dnevnik.hr/clanak/zadar-sve-sto-niste-znali-o-crkvi-sv-donata---445436.html>. Učitano 27. travnja 2020.

3.3.2. Crkva Sv. Križa u Ninu

Poznata kao „najmanja katedrala na svijetu“, crkva Sv. Križa u Ninu, zbog svog originalnog oblika, uvrštena je među reprezentativne spomenike naše srednjovjekovne arhitekture. Ona je jedan od najvrjednijih sačuvanih spomenika starohrvatskog crvenog graditeljstva, a također je prepoznatljiv simbol grada Nina.²⁰ Datira iz 9. stoljeća²¹, a u tlocrtu se razaznaje oblik grčkog križa (Birin, Magaš i Šarlija 2019: 160). Izgrađena je na ostacima antičkih kuća čiji su ostaci vidljivi još i danas.²² Središnji dio presvođen je elipsoidnom kupolom koja je izvana vidljiva kao zidna ploha (Birin, Magaš i Šarlija 2019: 160). Na istočnoj strani smješteno je troapsidalno svetište. Srednja apsida vidljiva je samo iznutra, dok su ostale dvije smještene izvana.²³ Krakovi su presvučeni kukastim svodom, dok je vanjski dio ukrašen nizom slijepih niša. Dominantan objekt na građevini jest njezina nepravilna kupola elipsoidnog oblika koja se prema vrhu suzuje.²⁴ Crkva je za vrijeme hrvatskih narodnih vladara služila kao dvorska kapela obližnjega kneževa dvora. Oduvijek je bila predmet arheoloških istraživanja te je u skladu s tim zanimljiva činjenica kako je u užoj okolici crkve pronađeno i istraženo oko 170 srednjovjekovnih starohrvatskih grobova koji datiraju od 8. do 15. stoljeća, kao i stambene prostorije starih Hrvata. Važno je za spomenuti da je u crkvi na nadvratniku s donje strane pronađen natpis župana Godečaja (Godeslava) koji se svrstava u jedan od najstarijih poznatih natpisa hrvatskoga vremena.

U tlocrtu Svetog Križa vidljive su nepravilnosti u gradnji koje su se na početku smatrale greškama majstora, no istraživanja su pokazala da je tlocrt nastao pomnim promišljanjem te se zakretao i prilagođavao kretanju Sunca.²⁵ Crkva je zahvaljujući kutu padanja svjetlosti i dobro osmišljenom položaju prozora, služila kao svojevrsni kalendar pomoću kojeg se po sunčevim zrakama mogao odrediti točan datum suncostaja i ravnodnevnic.²⁶ U čast tome, u crkvi Sv.

---

²⁰ Crkva Sv. Križa. <https://www.nin.hr/hr/kulturna-bastina/sv-kriz>. Učitano 5. svibnja 2020.

²¹ Crkva Sv. Križa u Ninu. <http://www.adriavacation.com/main.php?ln=hr&pgid=12&obid=102>. Učitano 5. svibnja 2020.

²² Antena Zadar. <https://www.antenazadar.hr/clanak/2014/01/ninska-crkva-sv-kriza-medu-50-najneobicnijih-crkvi-svijeta/>. Učitano 5. svibnja 2020.

²³ <https://www.rudarska.hr/wp-content/uploads/2018/11/Predromanika-i-starohrvatska-umjetnost.pdf>. Učitano 5. svibnja 2020.

²⁴ Antena Zadar. <https://www.antenazadar.hr/clanak/2014/01/ninska-crkva-sv-kriza-medu-50-najneobicnijih-crkvi-svijeta/>. Učitano 5. svibnja 2020.

²⁵ Starohrvatska crkvice Sv. Križa u Ninu. <https://www.zadarskanadbiskupija.hr/?p=4009>. Učitano 5. svibnja 2020.

²⁶ Crkva Sv. Križa. <https://www.nin.hr/hr/kulturna-bastina/sv-kriz>. Učitano 5. svibnja 2020.

Križa svake se godine održava jedinstvena manifestacija „Festival sunca i svjetlosti“ koji privlači mnogobrojne turiste.²⁷

3.4. Splitsko područje

Split svoju prvobitnu važnost stječe tijekom 6. i početkom 7. stoljeća preuzimajući postupno gradske funkcije Salone koja polako odumire. Budući da je bio smješten na strateški povoljnom mjestu, na istočnojadranskoj pomorskoj magistrali, omogućeni su mu svi preduvjeti za izrastanje u jedno od najznačajnijih središta Dalmacije.²⁸

O životu Splita u ranom srednjem vijeku svjedoče i brojne sačuvane predromaničke crkve. Neke od njih su i danas u uporabi, dok za postojanje nekih znamo samo na temelju pisanih povijesnih izvora.²⁹

3.4.1. Crkva sv. Trojice

U Splitu u predjelu Sutrovice smještena je crkva sv. Trojice. Ova crkva, datirana u razdoblju od 8. do 11. st., ističe se svojim originalnim oblikom te izuzetnom vrijednošću s obzirom da je upisana u registar najvrjednije spomeničke baštine.³⁰ Crkva je građena centralnim stilom nad kojim dominira kupola koja leži na šest apsida međusobno spojenih pilonima. Ova je crkva jedina dosad od poznatih šesteroapsidnih građevina u razdoblju rane srednjovjekovne arhitekture Dalmacije.³¹ Tlocrt crkve je šesterolist polukružnih apsida nanizanih uokolo nepravilne kružnice.³² Izgrađena je na način da prati put Sunca kroz važne točke godišnjeg ritma. Slično kao i kod crkve Sv. Križa u Ninu, ovisno o visini Sunca u vrijeme

---

²⁷ Festival sunca i svjetlosti u crkvi Sv. Križa. <https://www.nin.hr/hr/manifestacije/festival-sunca-svjetlosti>. Učitano 5. svibnja 2020.

²⁸ Lencović, Hana. „Predromanika u Hrvatskoj.“ *Nova akropola*. 51. <https://nova-akropola.com/lijepe-umjetnosti/arhitektura/predromanika-u-hrvatskoj/>. Učitano 5. svibnja 2020.

²⁹ Regan, Krešimir, Branko Nadilo. 2007. „Crkveno graditeljstvo. Stare crkve u Dioklecijanovoj palači i u neposrednoj blizini.“ *Građevinar*. 59: 635–644. <http://www.casopis-gradjevinar.hr/assets/Uploads/JCE-59-2007-07-06.pdf>. Učitano 5. svibnja 2020.

³⁰ Crkva sv. Trojice. <https://www.samostan-poljud.com/index.php/crkva-svete-trojice>. Učitano 5. svibnja 2020.

³¹ <https://www.dalmacijadanas.hr/uvijek-je-lijepo-obici-jednu-od-najljepsih-u-splitu-crkvu-svete-trojice/>. Učitano 5. svibnja 2020.

³² Crkva sv. Trojice. <https://www.samostan-poljud.com/index.php/crkva-svete-trojice>. Učitano 5. svibnja 2020.

suncostaja i ravnodnevnice, njegove zrake ulaze pod raznim kutovima u građevinu, prodiru u dubinu prostora i ostavljaju svjetlosni trag na određenim mjestima.³³

3.5. Dubrovačko područje

Antički je Epidaur (Cavtat) razoren prodorom Avara i Hrvata početkom 7. stoljeća, a njegovi su stanovnici utočište pronašli na otprije naseljenoj hridi Laus ili Lave sa snažnom bizantskom utvrdom na području današnjeg Dubrovnika. Novo je naselje postalo biskupijsko središte i tako steklo status srednjovjekovnog grada. Više sačuvanih crkava iz predromaničkog razdoblja nalazi se u staroj gradskoj jezgri Dubrovnika, gdje su uglavnom uklopljene ili skrivene brojnim naknadnim pregradnjama. Najbrojnije crkve nalaze se na Elafitskim otocima, a mnoge od njih još su i danas u funkciji.³⁴

3.5.1. Crkva sv. Mihajla u Stonu

Ston je u srednjem vijeku, ali i kasnije, bio važno gospodarsko, vjersko i kulturno središte. Bio je političko središte zahumske kneževine i prijestolnica dukljanske kraljevine. Ujedno je bio sjedište jedne od najstarijih biskupija na cjelokupnom hrvatskom etničkom prostoru.³⁵

Brojne ruševne crkve svjedoče o burnoj prošlosti Stona. Kao izniman spomenik graditeljske i likovne baštine ostala je sačuvana samo crkva sv. Mihajla. Crkva je najvjerojatnije sagrađena u 9. ili 10. st., a tijekom 11. st. biva oslikana. Ubraja se u južnodalmatinske jednobrodne trotravejne građevine s kupolom.³⁶ Iako kupola nije sačuvana, na njezino izvorno postojanje ne upućuje samo karakterističan sustav konstrukcije, nego i sačuvana freska s prikazom kralja zakladnika s modelom crkve i kupolom u ruci. Ranoromaničke freske u Sv. Mihajlu najznačajniji su naš spomenik slikarstva iz 9. stoljeća,

---

³³ Lencović, Hana. „Predromanika u Hrvatskoj.“ *Nova akropola*. 51. <https://nova-akropola.com/lijepe-umjetnosti/arhitektura/predromanika-u-hrvatskoj/>. Učitano 5. svibnja 2020.

³⁴ Lencović, Hana. „Predromanika u Hrvatskoj.“ *Nova akropola*. 51. <https://nova-akropola.com/lijepe-umjetnosti/arhitektura/predromanika-u-hrvatskoj/>. Učitano 6. svibnja 2020.

³⁵ *Općina Ston*. https://www.opcinaston.hr/?page_id=3568. Učitano 6. svibnja 2020.

³⁶ Lencović, Hana. „Predromanika u Hrvatskoj.“ *Nova akropola*. 51. <https://nova-akropola.com/lijepe-umjetnosti/arhitektura/predromanika-u-hrvatskoj/>. Učitano 6. svibnja 2020.

iako su oštećene i tek djelomično restaurirane.³⁷ Nakon restauracije, shvaćena je velika kulturna vrijednost ovog objekta. Pretpostavlja se da je crkva nekad bila dvorska kapela koja se nalazila u kompleksu Kneževog dvora. Danas je jedan od najstarijih i najvrjednijih ston-
skih spomenika kulture.³⁸

---

³⁷ Regan, Krešimir, Branko Nadilo, 2006. „Crkveno graditeljstvo. Ranokršćanske i predromaničke crkve u Stonu.“ *Građevinar*. 58: 757–766. <http://www.casopis-gradjevinar.hr/assets/Uploads/JCE-58-2006-09-07.pdf>. Učitano 6. svibnja 2020.

³⁸ *Turistička zajednica općine Ston*. <http://www.ston.hr/?l=hr&ispis=staticna&id=62&ios=75&iskljuci=da>. Učitano 6. svibnja 2020.

4. ZAKLJUČAK

Barbarska umjetnost ili predromanika umjetnost je iz vremena opće seobe naroda u Europi, iz vremena prodiranja barbarskih plemena koja s istoka dolaze u zapadnu Europu. Predromanički stil razvijao se gotovo puna četiri stoljeća na području oko Sredozemnog mora tijekom čega dolazi do prožimanja i stapanja klasičnih antičkih kulturnih elemenata povezanih kršćanskih svjetonazorom.

Što na kraju možemo zaključiti o predromaničkom razdoblju u Hrvatskoj? Predromanika je ostavila značajan trag na hrvatskom području, posebice priobalju. Najistaknutiji dio graditeljstva čine sakralne građevine kojima su graditelji, svjesni svoje okoline, pridavali posebnu važnost. Ističe se važnost pojedinih crkva koje nam pomažu u razumijevanju i interpretaciji povijesnih zbivanja.

Istraživanje me potaknulo na osobno razmišljanje o važnosti sakralnog graditeljstva na hrvatskom prostoru. Smatram da je hrvatska kultura i baština koju smo naslijedili jedinstven dragulj naše civilizacijske povijesti.

Vjerujem da je rad pridonio još većemu zanimanju za istraživanje hrvatske povijesti, osobito umjetnosti te se nadam da ću barem pojedince potaknuti na daljnje proučavanje o predromaničkom crkvenom graditeljstvu na hrvatskom prostoru.

5. LITERATURA

1. Birin, Ante, Tihana Magaš, Tomislav Šarlija. 2019. *Povijest 2: udžbenik za drugi razred gimnazije*. Zagreb: Alfa.
2. *Znate li što je kripta?*
<https://www.coloursofistria.com/hr/destinacije/novigrad/kultura-umjetnost/znate-li-sto-je-kripta>. Učitano 27. travnja 2020.
3. *Crkva svetog Križa u Ninu*.
<http://www.adriavacation.com/main.php?ln=hr&pgid=12&obid=102>. Učitano 5. svibnja 2020.
4. D.D. 2019. *Uvijek je lijepo obići jednu od najljepših u Splitu – Crkvu svete Trojice*.
<https://www.dalmacijadanas.hr/uvijek-je-lijepo-obic-ijednu-od-najljepsih-u-splitu-crkvu-svete-trojice/>. Učitano 5. svibnja 2020.
5. *Crkva sv. Trojice*. <https://www.samostan-poljud.com/index.php/crkva-svete-trojice>. Učitano 5. svibnja 2020.
6. *Predromanika*. <https://www.rudarska.hr/wp-content/uploads/2018/11/Predromanika-i-starohrvatska-umjetnost.pdf>. Učitano 5. svibnja 2020.
7. *Crkva sv. Donata u Zadru*. <http://arhitektonskerazglednice.com/crkva-sv-donata-zadru/>. Učitano 27. travnja 2020.
8. Temat. *Hrvatski leksikon*. <https://www.hrleksikon.info/definicija/temat.html>. Učitano 5. svibnja 2020.
9. *Crkva sv. Sofije u Dvigradu*. 2015. <http://www.istria-culture.com/crkva-sv-sofije-u-dvigradu-i157>. Učitano 26. travnja 2020.
10. Jurković, Miljenko. 2014. *Umjetnička baština Hrvatske*.
https://www.researchgate.net/publication/275236128_Umjetnicka_bastina_Hrvatske. Učitano 4. svibnja 2020.
11. Kos, Kristina. 2016. *Ranokršćanski i srednjovjekovni kameni relikvijari na istočnom Jadranu*. Diplomski rad. Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu. Zagreb.
http://darhiv.ffzg.unizg.hr/id/eprint/9296/1/Kos_relikvijari.pdf. Učitano 27. travnja 2020.
12. Krištić, Davor. 2016. *Predromaničko graditeljstvo*. Hrvatsko katoličko sveučilište. Zagreb. https://www.academia.edu/36852833/Predromani%C4%8Dko_graditeljstvo. Učitano 29. travnja 2020.

13. Lencović, Hana. „Predromanika u Hrvatskoj.“ *Nova akropola*. 51. <https://nova-akropola.com/lijepe-umjetnosti/arhitektura/predromanika-u-hrvatskoj/>. Učitano 6. svibnja 2020.
14. Lezena. *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje*. Hrvatski leksikografski zavod „Miroslav Krleža“. <https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?ID=50077> Učitano 5. svibnja 2020.
15. *Antena Zadar*. <https://www.antenazadar.hr/clanak/2014/01/ninska-crkva-sv-kriza-medu-50-najneobicnijih-crkvi-svijeta/>. Učitano 5. svibnja 2020.
16. *Općina Ston*. https://www.opcinaston.hr/?page_id=3568. Učitano 6. svibnja 2020.
17. Petrić, Nikolina. 2015. *Kulturno-povijesno nasljeđe Dvigrada*. Sveučilište Jurja Dobrile u Puli. Fakultet za ekonomiju i turizam „Dr. Mijo Mirković“. Pula. <https://zir.nsk.hr/islandora/object/unipu:236/preview>. Učitano 26. travnja 2020.
18. Predromanika. *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje*. Hrvatski leksikografski zavod „Miroslav Krleža“. <https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?ID=50077>. Učitano 5. svibnja 2020.
19. Westwerk. *Proleksis enciklopedija, mrežno izdanje*. Leksikografski zavod „Miroslav Krleža“. <https://proleksis.lzmk.hr/57320/>. Učitano 5. svibnja 2020.
20. Regan, Krešimir, Branko Nadilo, 2006. „Crkveno graditeljstvo. Ranokršćanske i predromaničke crkve u Stonu.“ *Građevinar*. 58: 757–766. <http://www.casopis-gradjevinar.hr/assets/Uploads/ICE-58-2006-09-07.pdf>. Učitano 6. svibnja 2020.
21. Regan, Krešimir, Branko Nadilo. 2007. „Crkveno graditeljstvo. Stare crkve u Dioklecijanovoj palači i u neposrednoj blizini.“ *Građevinar*. 59: 635–644. <http://www.casopis-gradjevinar.hr/assets/Uploads/JCE-59-2007-07-06.pdf>. Učitano 5. svibnja 2020.
22. Regan, Krešimir, Branko Nadilo. 2008. „Crkveno graditeljstvo. Stare crkve u biskupiji pokraj Knina.“ *Građevinar*. 60: 559–568. <http://www.casopis-gradjevinar.hr/assets/Uploads/ICE-60-2008-06-06.pdf>. Učitano 29. travnja 2020.
23. Regan, Krešimir, Branko Nadilo. 2010. „Crkveno graditeljstvo. Preostale stare crkve u sjeverozapadnom dijelu Istre.“ *Građevinar*. 62: 1021–1033. <http://www.casopis-gradjevinar.hr/assets/Uploads/JCE-62-2010-11-07.PDF>. Učitano 26. travnja 2020.
24. *Revitas*. <http://revitas.org/hr/turisticki-itinerari/urbana-povijesna-sredista/novigrad,23/novigrad,68.html>. Učitano 26. travnja 2020.
25. *Sv. Donat*. <https://amzd.hr/o-muzeju/sv-donat/>. Učitano 27. travnja 2020.

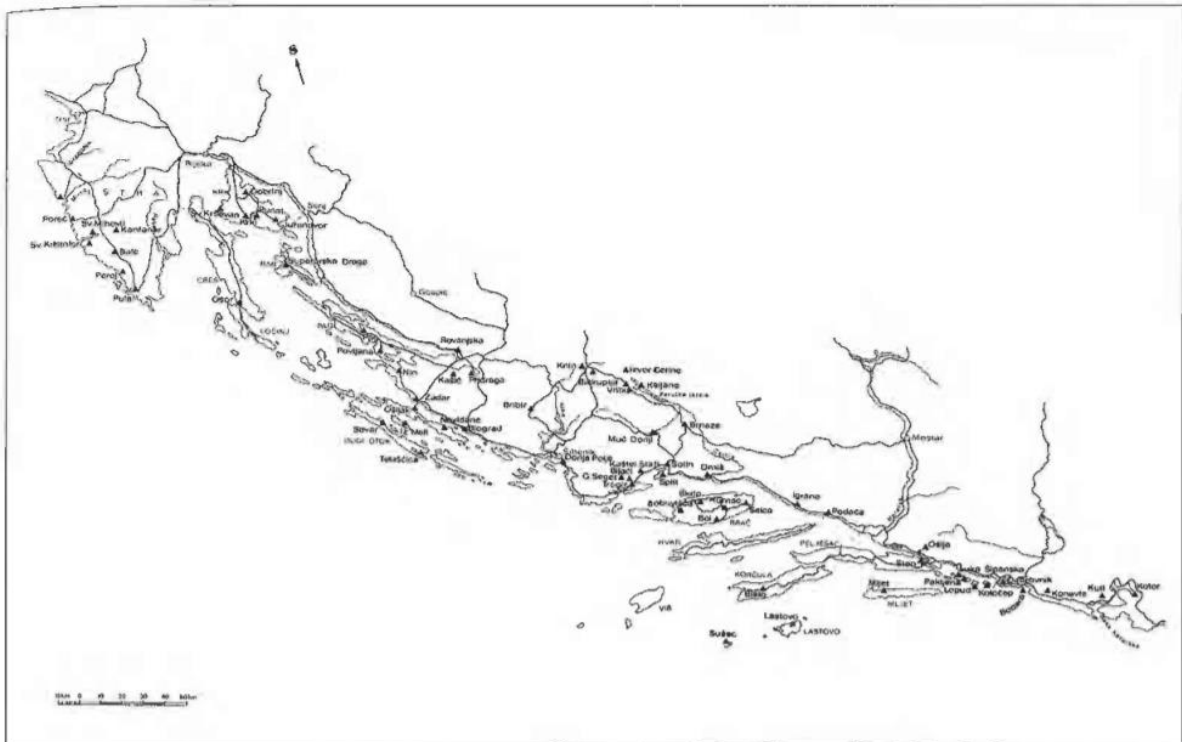
26. *Punkufer*. <https://punkufer.dnevnik.hr/clanak/zadar-sve-sto-niste-znali-o-crkvi-sv-donata---445436.html>. Učitano 27. travnja 2020.
27. *Crkva Sv. Križa*. <https://www.nin.hr/hr/kulturna-bastina/sv-kriz>. Učitano 5. svibnja 2020.
28. *Festival sunca i svjetlosti u crkvi Sv. Križa*.
<https://www.nin.hr/hr/manifestacije/festival-sunca-svjetlosti>. Učitano 5. svibnja 2020.
29. *Turistička zajednica općine Ston*.
<http://www.ston.hr/?l=hr&ispis=staticna&id=62&jos=75&iskljuci=da>. Učitano 6. svibnja 2020.
30. „Umjetnost od predromanike do gotike.“ *E-sfera*.
<http://online.fliphtml5.com/kzpyj/fdge/index.html>. Učitano 29. travnja 2020.
31. *Starohrvatska crkvica sv. Križa u Ninu*.
<https://www.zadarskanadbiskupija.hr/?p=4009>. Učitano 5. svibnja 2020.

6. LISTIĆ ZA SAMOVREDNOVANJE

SAMOVREDNOVANJE RADA NA SLOŽENOM ZADATKU	vrlo često	često	rijetko	gotovo nikad
Spremno istražujem i prikupljam informacije iz različitih izvora.	+			
Poštujem vremenske rokove i odgovorno pristupam izvršavanju dogovorenih obaveza.	+			
Preuzimam inicijativu te aktivno i kreativno radim na pisanju rada.	+			
Problemi na koje naišla tijekom izrade ovoga rada su problemi s nepouzdanim izvorima, tj. u više različitih izvora našlo se više različitih informacija vezanih uz istu tematiku te nedostatak podataka o autorima prilikom navođenja literature.				
Ono što mi se osobito sviđa u mom radu jest sam pristup radu, mislim da sam samom radu pristupila vrlo odgovorno i s puno zanimanja vezanih uz istraživanje zadane teme.				
Ono što ću sljedeći put napraviti bolje je pripaziti na stil i pravopis tijekom pisanja samog teksta.				
Sviđa mi se ovakva vrsta zadatka jer smatram da doprinosi našoj samostalnosti u radu što je ujedno i dobra priprema za daljnje obrazovanje i rad na fakultetu, ali i općenito aktivnosti u životu. Isto tako smatram da nas ovakva istraživanja potiču na kreativnost i donošenje vlastitih zaključaka.				

7. POPIS PRILOGA

1. **Karta 1.** Osnovne lokacije predromaničke arhitekture u Hrvatskoj
2. **Slika 1.** Crkva sv. Sofije u Dvigradu
3. **Slika 2.** Usporedba kripte Novigradske katedrale i kripte katedrale u Akvileji
4. **Slika 3.** Crkva Sv. Spasa na vreli Cetine
5. **Slika 4.** Crkva sv. Donata u Zadru
6. **Slika 5.** Crkva Sv. Križa u Ninu
7. **Slika 6.** Tlocrt crkve Sv. Križa u Ninu
8. **Slika 7.** Crkva sv. Trojice
9. **Slika 8.** Crkva sv. Mihajla u Stonu

Karta 1. Osnovne lokacije predromaničke arhitekture u Hrvatskoj

Izvor: <http://www.romanika.net/wp-content/uploads/2018/03/Pre-Romanesque-Architecture-in-Croatia-2006.pdf>. Učitano 11. svibnja 2020.

Slika 1. Crkva sv. Sofije u Dvigradu

Izvor: Meden, Anton. *Dvegrajci*. <https://www.dvegrajci.hr/dvigradska-crkva-sv-sofije/>. Učitano 11. svibnja 2020.

Slika 2. Usporedba kripte Novigradske katedrale (lijeva slika) i kripte katedrale u Akvileji (desna slika)

Izvor: Lencović, Hana. „Predromanika u Hrvatskoj.“ *Nova akropola*. 51. <https://nova-akropola.com/lijepe-umjetnosti/arhitektura/predromanika-u-hrvatskoj/>. Učitano 11. svibnja 2020.

Slika 3. Crkva Sv. Spasa na vrelu Cetine

Izvor: <https://sites.google.com/site/vrlikapetar/home/crkva-svetog-spasa>. Učitano 11. svibnja 2020.

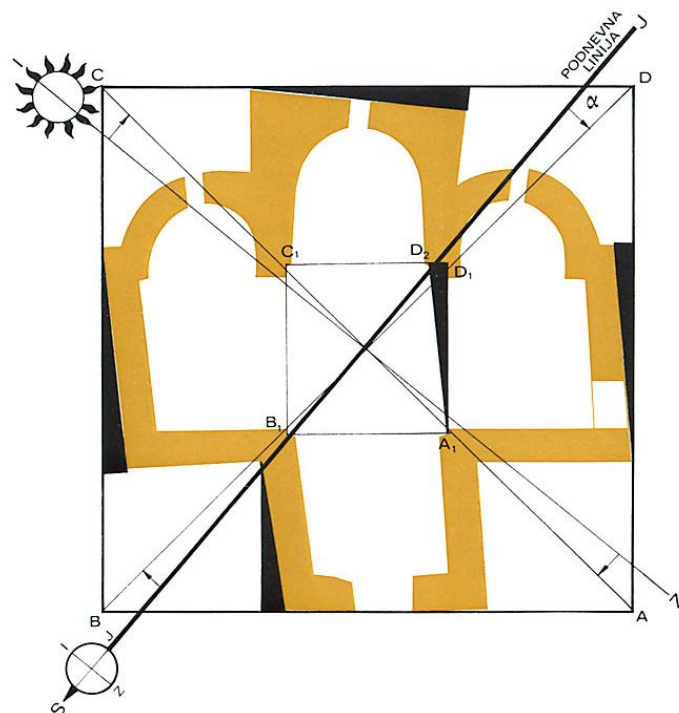
Slika 4. Crkva sv. Donata u Zadru

Izvor: https://www.flickr.com/photos/twiga_swala/5982568952. Učitano 11. svibnja 2020.

Slika 5. Crkva Sv. Križa u Ninu

Izvor: <https://www.zadarskilist.hr/clanci/20062018/pratite-radanje-prve-sunceve-zrake-u-ninskoj-crkvi-sv-križa>. Učitano 11. svibnja 2020

Slika 6. Tlocrt crkve Sv. Križa u Ninu

Izvor: Pejaković, Mladen. <http://mladenpejakovic.com/14.html>. Učitano 11. svibnja 2020.

Slika 7. Crkva sv. Trojice

Izvor: <https://www.samostan-poljud.com/index.php/crkva-svete-trojice>. Učitano 11. svibnja 2020.

Slika 8. Crkva sv. Mihajla u Stonu

Izvor: <http://old.dubrovniknet.hr/novost.php?id=36976#.XrljI2gzZPY>. Učitano 11. svibnja 2020.